

HET GEBRUIK VAN WATERVERF BIJ CORRIGERENDE BEGELEIDING

MEJ. Y. B. VAN DER SLUIS

1. Corrigerende Begeleiding.
2. Corrigerende Begeleiding door middel van gesprek.
3. Corrigerende Begeleiding door middel van kunstzinnig-creatief werk.
 - 3.1. Het Materiaal.
 - 3.2. De kennismaking met het materiaal.
 - 3.3. Het eerste schilderstuk.
4. De ontwikkelingslijn in de Corrigerende Begeleiding.
 - 4.1. De ontwikkelingslijn bij het schilderen.
 - 4.2. De ontwikkelingslijn in het gesprek.
 - 4.3. De ontwikkelingslijn bij de onderwerpen.
5. Samenvatting.

1. CORRIGERENDE BEGELEIDING

Op grond van ervaringen in een psychologische adviespraktijk, blijkt de behoefte aan therapeutische begeleiding bij kinderen uit de leeftijdsgroep van 11 tot 14 jaar groot te zijn.

Slecht verwerkte moeilijkheden uit de voorafgaande jaren of moeilijkheden van het moment, veelal gelegen in het vlak van aanpassing aan het nieuwe schoolmilieu of aan een manier van werken die meer zelfstandigheid eist, kunnen een kind op deze leeftijd diepgaand bezighouden.

Indien dit zoveel energie van het kind eist, dat zijn schoolwerk eronder gaat lijden, is hulp noodzakelijk geworden.

Voor de ernstige gevallen van psychische moeilijkheden is een vorm van Psychotherapie het juiste advies.

Voor minder ernstige gevallen, die naar onze ervaring veelvuldig voorkomen, zijn er weinig mogelijkheden voor therapeutische begeleiding.

Een therapievorm, die wij aan het ontwikkelen zijn voor kinderen uit de leeftijdsgroep van 11 tot 14 jaar, willen wij „corrigerende begeleiding” noemen: tijdelijke begeleiding met het doel de levenshouding te corrigeren door de problematiek van het kind te verwerken door ge-

sprekken, door actie in kunstzinnig-creatief werk of door combinatie van beiden.

2. CORRIGERENDE BEGELEIDING DOOR MIDDEL VAN GESPREK

Met beginnende M.O.-leerlingen (eerste klassers van een Leidse Middelebare School) werd door ons in 1966 een poging gedaan om slechte schoolresultaten te helpen verbeteren door de kinderen in gesprekken te helpen met de aanpassing aan de nieuwe school en schoolvorm.

Gespreksbegeleiding gedurende het tweede schoolkwartaal met een frequentie van $1 \times$ in de 14 dagen een half uur, bleek hij de experimentele groep positief te werken in een verbetering van de cijfers van de expressieve- en leervakken. Bij de talen en de wiskundevakken was de beïnvloeding minder gemakkelijk en waren resultaten niet aanwijsbaar.

Genoemde resultaten werden bereikt met een gemiddelde van 3,7 gesprekken per kind van een groep van 10.

In de gesprekken werden de aanpassing aan de school en de klas en de schoolresultaten besproken.

Bij deze laatste werd getracht het kind inzicht te geven in eigen werkmethode, zelfcritiek, concentratievermogen en soort fouten bij proefwerken.

Voor verdere gegevens van dit experiment verwijzen wij naar de brochure „Gespreksbegeleiding bij beginnende M.O.-leerlingen”, rapport nr. S008-66.

3. CORRIGERENDE BEGELEIDING DOOR MIDDEL VAN KUNSTZINNIG-CREATIEF WERK

3.1. *Het Materiaal*

Kinderen van 11 tot 14 jaar zijn over het algemeen zeer aanspreekbaar voor kunstzinnig-creatief werk. Ook al hebben zij geen „talent” daarvoor, zij zijn er zeer in geïnteresseerd.

Onder de kunstzinnig-creatieve mogelijkheden heeft schilderen boven bijv. knutselen en boetsen, het voordeel van bekendheid doordat het kind op school altijd wel getekend en geschilderd heeft.

Onder de schildermogelijkheden neemt schilderen met waterverf een bijzondere plaats in, omdat waterverf een spontaan karakter heeft. Schilderen met waterverf wordt vaak technisch heel moeilijk genoemd, maar de technische moeilijkheden zijn naar onze mening geen bezwaar doch juist als een belangrijk positief te benutten element in de begeleiding te gebruiken.

Waterverf als transparante verfsoort wordt gebruikt op een andere manier dan dekkende verf (plakkaatverf bijv.), waarmee het kind gewoonlijk op school heeft gewerkt. Het grote verschil is dat lichte kleurnuances bij waterverf verkregen worden door vermenging met water en door het daardoor mogelijk geworden doorschijnen van wit papier door de transparante verf heen.

Bij dekkende verfsoorten verkrijgt men lichte tinten door menging met witte verf.

Dit „principe” is vaak moeilijk te onthouden, evenals de mengmogelijkheden die er bestaan door de primaire kleuren (rood, geel en blauw) te mengen tot paars, oranje en groen (de secundaire kleuren) en door de primaire met de secundaire te mengen tot de z.g. tertiaire kleuren (geel-groen, blauw-groen, paars-blauw, paars-rood, oranje-rood en oranje-geel).

Daar een schilderwerk persoonlijke zeggingskracht door de speciale kleurnuances verkrijgt, zal het kind slechts primaire kleuren tot zijn beschikking moeten krijgen. Het mengen, het zoeken naar een bepaalde kleur of juist het verrassend verkregen hebben van een kleur door al spelend te mengen doen een beroep op persoonlijke durf en smaak.

Resultaten die aldus verkregen zijn bevredigen meer dan resultaten met mengkleuren uit tubes.

Wij kozen 10 kleuren uit: vermiljoen- en karmijnrood, pruisisch-, kobalt- en ultramarijnblauw, cadmiumgeel en gele oker, sepia, gebrande sienna en lichtrood-bruin.

Deze keuze is royaal en zou minder uitgebreid kunnen zijn. De mengmogelijkheden met wat meer kleuren zijn uitgebreider, wat een bepaalde aantrekkingskracht op de experimenteerlust van het kind heeft.

Het papier dat wij kozen is aquarelpapier van gemiddelde oppervlaktestructuur en gemiddelde dikte. De kwaliteit van het papier is zéér belangrijk en een basis voor een bevredigend resultaat.

Het kind krijgt om te beginnen een groot plat penseel en later voor de details fijne, ronde penselen.

3.2. *De kennismaking met het materiaal*

Bij de eerste keer worden de kleuren aan het kind getoond en wordt verteld dat waterverf anders is dan de verfsoorten waarmee gewoonlijk gewerkt wordt op school. Het principe van mengen en door water lichter maken van de kleuren wordt verteld.

Op een vel papier uit een schetsbloc wordt vervolgens door de therapeut een voorbeeldje gemaakt van uitvloeien in een kleur: van zuivere verf,

door middel van mengen met water naar héél licht gekleurd.

Bij het voorbeeld valt direct de rand op, die ontstaat door de grens van natte verf met droog papier. Over deze rand wordt hierna gesproken en dit is de *eerste technische* aanwijzing: wanneer een soepel verlopen van de kleur over het papier wordt verlangd, moet „gewassen” worden en dit wordt voorgedaan. Bij het schilderen van bijv. een lucht zijn de „droogkringen” lelijk en met de z.g. wastechniek kan dit vermeden worden.

Deze wastechniek is niet gemakkelijk, maar redelijke resultaten zijn met oefening wel te bereiken. De kennismaking met deze techniek betekent enerzijds een begrenzing door technisch kunnen, anderzijds een mogelijkheid om boven het huidige niveau uit te komen juist dóór de techniek.

Het kind mag nu zelf wat experimenteren met de kleuren en het platte penseel.

Bij het zelf doen wordt het vertelde duidelijker.

3.3. *Het eerste schilderstuk*

Het eerste schilderstuk moet een onderwerp hebben dat het kind zelf heeft gekozen. Dit wordt door ons van primair belang geacht, omdat het allereerst diagnostisch van waarde is. Ten tweede is het belangrijk ter vergelijking met later werk, waaraan de vooruitgang door het kind zelf kan afgelezen worden.

Veel kinderen kiezen gemakkelijk en deze kinderen hebben weinig tijd nodig om te besluiten. Sommige kinderen weten niet te kiezen, maar met wat vragen en aanmoedigen kunnen zij toch ook tot een eigen keuze komen.

Gewoonlijk kiezen de kinderen een onderwerp dat zij pas op school hebben behandeld of wat aansluit aan hun interessesfeer.

Het schilderstuk wordt als het beëindigd is, op een afstandje voor het kind gehouden en de therapeute doet een poging het kind tot een oordeel over het eigen werk te brengen. Hiertoe zijn de meeste kinderen gemakkelijk te brengen.

Meestal bestaat het oordeel van het kind uit een afkeuren: „het is niet mooi”. De vraag die daarop gesteld wordt luidt: „maar wat precies is niet mooi?”. Tot detaillering in hun kritiek kunnen zij moeilijker komen. Toch lukt het ook daarbij wel om tot precisering te komen.

De vraag van de therapeute is dan hierna of het kind ervoor voelt om werk te leren maken, waarover hij meer tevreden kan zijn. Dit houdt dan in dat het werk kritisch bekeken moet worden en dat hij dus wel tegen aanmerkingen moet kunnen. En dat houdt dan ook in dat er

zo nu en dan wat techniek bij geleerd moet worden.

Op grond van deze uitleg wordt dan een afspraak voor de verdere corrigerende begeleiding gemaakt, wat zowel voor de therapeute als voor het kind een duidelijke, prettige basis is.

4. DE ONTWIKKELINGSLIJN IN DE CORRIGERENDE BEGELEIDING

Bij corrigerende begeleiding willen wij centraal stellen: de gunstige ontwikkeling van het te begeleiden kind door een correctie van de levenshouding.

Kinderen van de leeftijd van 11 tot 14 jaar, die moeilijkheden hebben, missen gewoonlijk het vermogen tot *introspectie*. Zij zijn zich nog niet bewust van wat zich in hun eigen gedachten- en gevoelswereld afspeelt en daarmee samenhangend kunnen zij de plaats die zij in hun wereld innemen niet goed overzien en begrijpen.

Met een bewustwording van de eigen gedachten en gevoelens moet een bewustwording van de eigen prestaties samengaan.

Zelfkritiek zal moeten worden geoefend om de eigen prestaties te kunnen beoordelen, hetgeen inhoudt dat zowel de positieve als de negatieve punten van bijv. het eigen schilderwerk onder ogen gezien worden.

De kinderen moeten geholpen worden bij het *reëel* gaan zien van alles. Hun eigen mogelijkheden, hun eigen zwakke en sterke punten en de eisen of voorwaarden die gesteld worden in de realiteit van het leven, moeten erkend en begrepen worden.

De *versterking van het zelfvertrouwen* en het aankweken van *moed* zullen samen ontwikkeld moeten worden.

Actie is bij verwerving van moed, zelfkritiek en zelfinzicht nodig en het kind wordt tot actie gebracht in de grote dingen (het schilderen zelf) en de kleine dingen (het zelf aanbrengen van de kleuren uit de tubes op het bord dat als palet dient).

4.1. *De ontwikkelingslijn bij het schilderen*

Het schilderen is een constante confrontatie van de eigen mogelijkheden met de *realiteit*.

Het verkrijgen van het gewenste effect juist bij schilderen met water vereist veel oefening, geduld en experimentatie.

Naast het plezier dat schilderen door het spelen met kleuren en water geeft, is het verkrijgen van het gewenste resultaat een overwinning over de zelfstandige eigenschappen van papier, water en verf:

De reactie van verf met papier is te vergelijken met de persoonlijke inbreng in een levenssituatie: het resultaat is net zo afhankelijk van de

reactie van de „anderen” (i.c. het papier) als van zichzelf (i.c. verf met water). Een goed resultaat is te bereiken door snel en adequaat te reageren en door actie te komen tot een goede synthese van beide elementen. Het is duidelijk dat veel oefening nodig is maar de bevrediging is des te intenser als het resultaat goed is. In dit verband wordt regelmatig het vroegere werk met het latere vergeleken, zodat het kind de vooruitgang zelf kan zien.

De ontwikkeling van de *moed* gaat geleidelijk doordat het kind schildert op een formaat papier van 75 x 55 cm., hetgeen durf vereist.

Door met elke tekening op moeilijker onderwerpen over te gaan wordt de *moed* eveneens geoefend.

Het *zelfvertrouwen* wordt vergroot doordat het kind beseft dat zijn *moed* groter wordt en doordat het tevreden wordt over de steeds betere resultaten.

4.2. *De ontwikkelingslijn in het gesprek*

Het gesprek heeft een belangrijke plaats bij de corrigerende begeleiding. Het bespreken van de dagelijkse gebeurtenissen op school en thuis en het bespreken van bepaalde moeilijkheden waarover het kind kan praten, kunnen, terwijl het kind schildert, vlotter besproken worden dan bij praten alleen.

De kritiek op het schilderwerk of het ondertussen bespreken van details en technische schilderprobleempjes kunnen als vanzelfsprekend overgaan in een gesprekje waar wat dieper op de dingen wordt ingegaan. Juist aan de hand van concrete voorbeelden bij het schilderen kan een kind veel duidelijk worden gemaakt van dingen die anders moeilijk of niet uit te leggen zijn.

Bijv. bij het bespreken van de overgang naar een nieuwe school, waarvoor het kind in kwestie veel angst had, werd de school vergeleken met het grote witte vel aquarelpapier: „voor beiden is *moed* nodig om te beginnen, maar als je maar begint en rustig en al-oefenend verder gaat, blijkt dat het lukt en net zoals bij het schilderwerk, met beter resultaat dan je verwachtte, als je maar kritisch werkt”.

Vaak is het praten op zich van een enorme waarde, als het kind moeilijk uit zijn woorden kan komen, bijv. door ernstige geremdheid bij sociale contacten. Vaak ook kan het kind pas praten naar aanleiding van het schilderwerk, als het een bepaald onderwerp schildert, zoals het geval was bij een meisje, dat haar leven in kleuren schilderde en bij de sombere periode tot vertellen kwam terwijl zij geëmotioneerd zat te schilderen.

4.3. *De ontwikkelingslijn bij de onderwerpen*

Afhankelijk van de specifieke moeilijkheden van het kind en naar aanleiding van het eerste schilderstuk, dat het kind gemaakt heeft, kiest de therapeut het volgende onderwerp.

Dat kan zowel wat onderwerp als wat kleurenkeuze betreft, gekozen zijn in verband met de richting die de ontwikkeling moet gaan nemen.

Zo kan men uitsluitend met tinten blauw of juist met tinten rood gaan werken al naar gelang men meer rust of meer levendigheid in het kind wenst.

De onderwerpen kunnen „abstract” of „concreet” zijn: bijv.

Abstract: hetschilderen van de levensgeschiedenis in kleuren of het decoratief kleuren van een vel papier en

Concreet: een landschap, mensen of dieren.

Om een betere techniek te krijgen kan men het kind vragen een „abstracte” schildering te maken, terwijl men daarmee in feite wil proberen het kind los en vrij te maken, doordat het niet gebonden is aan bepaalde vormen.

Het schilderen van landschappen is in het begin van een therapie heel plezierig, omdat het als een weergeven van stemmingen wordt ervaren, zonder dat het kind door teken-technische redenen geremd wordt.

Op kleinere vellen schetsbloempapier kan geoefend worden op details die op de schildering tegenvielen of die niet aangedurfd werden.

Het principe van oefening ter verkrijging van bepaalde vaardigheden wordt hiermee verkend en getraind.

In de onderwerpen-keuze moet plaats zijn voor:

1. ontlading: het afreageren en losmaken van emoties;
2. vergroting van zelfvertrouwen: stapsgewijs overgaan op onderwerpen die het kind niet aandurft en het laten slagen ervan door oefening in *techniek* van schilderen en tekenen.

Uiteindelijk zijn resultaten te bereiken die, vanuit het niveau en de begaafdheid van het kind gezien, bevredigend zijn.

De begaafdheid van het kind moet steeds verrekend worden in de aanpak van de therapeut, zodat er geen te zware eisen worden gesteld.

Het aanleren van techniek, zowel schildertechnisch als tekentechnisch gezien, moet steeds worden aangepast aan de mogelijkheden van het kind.

Het schilderen in dienst van corrigerende begeleiding mag nooit „leren

schilderen" worden, maar moet ook geen „fijn spelen met waterverf" blijven. Juist de menging van deze beide facetten is van essentieel belang.

5. SAMENVATTING

De verkrijging van een juiste levenshouding, wat moed, zelfkritiek, zelfinzicht, zelfvertrouwen en begrip van de realiteit van de buitenwereld inhoudt, is het doel bij corrigerende begeleiding.

Voor kinderen uit de leeftijdsgroep van 11 tot 14 jaar is de behoefte aan corrigerende begeleiding, relatief gezien, vrij groot.

Een combinatie van gesprekken met schilderen met waterverf als kunstzinnig-creatief werk, blijkt ons voor kinderen uit genoemde leeftijdsgroep een zeer bevredigende therapievorm.

(Uit de Afdeling Schoolpsychologie
van het Psychologisch Instituut
van de Rijksuniversiteit Leiden.
Hoofd: Dr. P. van den Broek)